

Олександр КОЗКА, консультант з юридичних питань

ВІДОКРЕМЛЕНІ ПІДРОЗДІЛИ: ПРАВОВИЙ СТАТУС

Продовжуючи розпочату в «БАЛАНС-БЮДЖЕТІ», 2019, № 12, с. 25 розмову про відокремлені підрозділи, розглянемо юридичні аспекти їх утворення та діяльності. Бюджетні установи, як і інші юридичні особи, наділені правом утворювати власні відокремлені підрозділи. Незважаючи на специфіку бюджетного фінансування їхньої діяльності, за деякими винятками на них поширюється загальний порядок утворення та реєстрації таких підрозділів.

Загальні положення

Відповідно до п. 12 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу (далі – БК), до бюджетних установ належать органи державної влади, органи місцевого самоврядування (далі – ОМС), а також організації, створені ними в установленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного чи місцевого бюджету.

Бюджетні установи є юридичними особами, підлягають державній реєстрації, діють на підставі статуту, положення або відповідного законодавчого чи нормативного документа, мають належні їм права та обов'язки відповідно до наданих повноважень та виконуваних функцій. З огляду на це бюджетні установи є юридичними особами публічного права, які утворюються розпорядчими актами Президента України, органів державної влади або ОМС. Порядок їх утворення та правовий статус визначаються Конституцією України та чинним законодавством.

Однією з форм розширення чи вдосконалення функцій бюджетної установи є відкриття відокремлених підрозділів. Загальний правовий статус відокремлених підрозділів юридичних осіб визначається низкою нормативно-правових актів, зокрема: БК, Цивільним кодексом (далі – ЦК), Господарським кодексом, Податковим кодексом. Вони застосовуються залежно від порядку утворення (юридичні особи приватного чи публічного права), організаційно-правової форми (товариство, установа тощо) та інших факторів. Крім того, у статутах, положеннях або інших нормативних документах, які визначають підстави діяльності тієї чи іншої юридичної особи, зазвичай є окремий розділ, присвячений порядку утворення, визначення прав та обов'язків, інших питань діяльності її відокремлених підрозділів.

З огляду на те що на юросіб публічного права у цивільних відносинах поширюються положення ЦК, якщо інше не встановлено законом, розглянемо, як у ньому врегульовано питання щодо відокремлених підрозділів.

Зокрема, ст. 95 ЦК визначає два види відокремлених підрозділів: філія та представництво. **Філією** є відокремлений підрозділ юрособи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює всі або частину її функцій. **Представництвом** є відокремлений підрозділ юрособи, що розташований поза місцем її розташування та здійснює представництво і захист інтересів юрособи.

У п. 3 ст. 95 ЦК також визначено, що **філії та представництва не є юрособами**, проте вони наділяються майном юрособи, яка їх утворила, та діють на підставі затвердженого нею положення. Крім того, вони можуть наділятися й іншими правами, зокрема відкривати рахунки в установах банків, укладати правочини, представляти інтереси юрособи перед третіми особами тощо. Законодавство не обмежує право будь-якої юрособи самостійно визначати, які саме відокремлені підрозділи буде створено за межами її розташування. Проте права та обов'язки підрозділу залежатимуть від обраної форми та повноважень, виписаних у положенні про такий підрозділ.

Керівники філій та представництв призначаються юрособою і можуть називатися по-різному – директор, керуючий, завідувач, ректор, головний інженер тощо. Однак **діють вони** від імені юридичної особи **на підставі довіреності**.

Відомості про філії та представництва юридичної особи включаються до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (далі – ЄДР).

Отже, зі сказаного випливає, що рішення про створення (заснування) відокремленого підрозділу та надання йому певного статусу ухвалюються юрособою або її засновниками. Порядок ухвалення такого рішення залежить від конкретного типу юрособи (її організаційно-правової форми).

Слід зазначити, що філія і представництво – це лише визначений законодавством юридичний статус відокремленого підрозділу, який створює своїм рішенням та чи інша юрособа. За фактом та залежно від конкретного типу юрособи – бюджетної установи, це може бути, наприклад, факультет чи центр післядипломної підготовки ВНЗ, лабораторія для проведення аналізів від медичної установи, Центри надання адміністративних послуг при місцевих державних адміністраціях та ОМС тощо.

Особливості держреєстрації

Окремо варто розглянути, як здійснюється держреєстрація відокремлених підрозділів, зокрема утворених бюджетними установами.

Нагадаємо, що держреєстрація бюджетних установ – це в установленому законодавством порядку засвідчення факту створення (або припинення) їхньої діяльності як юрособи, а також вчинення інших реєстраційних дій шляхом унесення відповідних записів до ЄДР, у якому міститься детальна інформація щодо бюджетних установ як юросіб. Водночас порядок створення бюджетних установ може регулюватися окремими нормативними документами.

Наприклад, правові засади діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади визначає Закон від 17.03.11 р. № 3166-VI «Про центральні органи виконавчої влади», ОМС – Закон від 21.05.97 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні», ВНЗ – Закон від 01.07.14 р. № 1556-VII «Про вищу освіту» тощо.

У пп. 11 п. 3 ст. 9 Закону від 15.05.03 р. № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (далі – Закон № 755) передбачено, що до ЄДР мають бути внесені такі дані про відокремлений підрозділ юрособи:

- його ідентифікаційний код;
- його найменування;
- місце його розташування;
- види його діяльності;

- відомості про його керівника: П. І. Б., посада, дата призначення та реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізосіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта), наявність обмежень щодо представництва юридичної особи;
- інформація для зв'язку з відокремленим підрозділом: телефон та адреса електронної пошти.

Відповідно до п. 17–19 ст. 17 Закону № 755 для держреєстрації створення відокремленого підрозділу юрособи подаються такі документи:

- заява про державну реєстрацію створення відокремленого підрозділу юрособи;
- примірник оригіналу (нотаріально засвідчена копія) рішення уповноваженого органу управління юридичної особи про створення відокремленого підрозділу.

У разі подальшої зміни відомостей про відокремлений підрозділ до ЄДР має бути подана відповідна заява про держреєстрацію змін до відомостей про відокремлений підрозділ юрособи. Якщо юридичною особою ухвалено рішення про припинення діяльності відокремленого підрозділу, то також подається відповідна заява для внесення інформації про це до ЄДР.

Нагадаємо, що відомості з ЄДР використовуються для ідентифікації юрособи чи її відокремленого підрозділу також під час здійснення ними статутної діяльності, відкриття банківських рахунків, вчинення правочинів тощо.

Тобто відокремлені підрозділи юрособи не підлягають самостійній держреєстрації. Однак зазначені вище відомості про них вносяться до їх реєстраційної справи та включаються до ЄДР.

Отже, лише за умови наявності даних про відокремлений підрозділ бюджетної установи в ЄДР він матиме право здійснювати всі ті функції, дії (або їх частину), що здійснює відповідно до статутних документів юрособа, яка його створила. Зазвичай перелік таких функцій (дій) визначається в положенні про відокремлений підрозділ, але в будь-якому разі їх коло не може бути ширшим, ніж у самої юрособи.